

Co-funded by
the European Union

AMMATTIKORKEAKOULU
University of Applied Sciences

Digitalisaation kehittämistarpeet Suomen vankiloissa osana länsimaista nyky-yhteiskuntaa

Laura Sirviö

Sosionomi, YAMK

2024

Laurea

Sisällys

1 Vankien digitaalinen osallisuus.....	3
2 Digitalisaatio suomalaisissa vankiloissa.....	3
2.1 Digitalisaation haasteet ja riskit	3
2.2 Vankien digitaidot ja niiden tukeminen.....	4
3 Digitalisaation kehittämistarpeet suomalaisissa vankiloissa.....	4
3.1 Digitalisaation hyödyt heikossa resurssitilanteessa	4
3.2 Digitalisaation hyödyt yhteydenpidossa	5
3.3 Digitalisaatio ja kuntoutustyöskentely	5
4 Digitalisaatio erilaisten laitosten näkökulmasta	6

1 Vankien digitaalinen osallisuus

Länsimainen yhteiskunta on viimevuosina digitalisoitunut huomattavan paljon ja esimerkiksi sähköinen tunnistautuminen on yleistynyt. Digitalisaatio tarjoaakin kansalaisille runsaasti erilaisia mahdollisuuksia. Digitalisaatio tarjoaa mahdollisuuden käyttää erilaisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, mutta toisaalta digitalisaatio tarjoaa myös runsaasti tapoja viettää aikaa. Digitalisaation avulla on mahdollista kuunnella erilaista musiikkia, katsoa elokuvia tai vaikkapa lainata e-kirjoja. Toisaalta digitalisaatio tarjoaa myös nopean pääsyn suuren tietomäärän pariin; Internetin avulla on mahdollista kouluttaa itseään, hakea työpaikkoja tai vaikkapa asuntoja. Digitalisaatio lisääkin kansalaisten valinnanvaraa ja vaikutusmahdollisuuksia. Digitalisaatio tarjoaa myös mahdollisuuden erilaisiin vertaistukiryhmiin ja terapioihin osallistumiseen. (Järveläinen & Rantanen 2021.) Digitaatio voidaankin pitää nykyään kansalaistaitona (Juujärvi 2022, 491)

Digitaalinen syrjäytyminen koskettaa yleensä heikommassa asemassa olevia henkilöitä. Digitaalisen syrjäytymisen taustalla vaikuttavat yleensä digitaalisten laitteiden puute, osaamattomuus käyttää digitaalisia laitteita sekä asenteet digitalisaatiota kohtaan. Digitaalinen eriarvoisuus lisää yleistä eriarvoisuutta ja luo kuiluja eri väestöryhmien välille. Vankien voidaan yleisesti ajatella olevan valtaväestöä suuremmassa riskissä digitaaliseen syrjäytymiseen, sillä tyypillisesti vangeilla on kasautuneita ongelmia, kuten esimerkiksi asunnottomuutta ja päihdeongelmia. Digitaaliseen syrjäytymiseen on vankien heikomman aseman lisäksi syynä myös pitkät vankeusrangaistukset, joiden aikana vangit eivät pääse käyttämään digitaalisia palveluja. Eryityisesti iäkkäämmät vangit ja monia pitkiä vankeusrangaistuksia suorittaneet vangit kokevat digitaationsa huonoiksi. Toisaalta taas nuoret vangit saattavat kokea digitaationsa hyväksi, sillä he osaavat esimerkiksi käyttää sosiaalisen median palveluja, mutta viranomaispalveluja ei kuitenkaan osata käyttää. Tyypillistä on se, että vangeilla ei ole verkkopankkitunnuksia, tai he eivät ole tottuneet käyttämään sähköistä tunnistautumista. Kuitenkin verkkopankkitunnuksien ja kykyä käyttää niitä ovat tänäpäivänä välttämättömiä asioiden hoitamiseksi. (Juujärvi 2022, 491–494.)

2 Digitalisaatio suomalaisissa vankiloissa

2.1 Digitalisaation haasteet ja riskit

Vankilat ovat Suomessa jääneet merkittävästi jälkeen muun yhteiskunnan digitalisoitumisesta. Vankiloiden tehtävänä on kuntouttaa vankeja osaksi yhteiskuntaa, mutta tosiasiallisesti vankeja ei kuntoututeta osaksi nykyaikaista länsimaista digitaalista yhteiskuntaa (McDougall ym., 2017). Digitaalisten palvelujen käytön estämistä vankeusaikana perustellaan usein turvallisuussyillä, mikä on osin aiheellista. Digitalisaatioon liittykin vankilakontekstissa useita riskejä. Digitalisaation avulla vankila-aikaisen rikollisuuden jatkaminen on mahdollista, tai esimerkiksi yhteydenotot uhriin tai vankilapaon suunnittelu on helpompaa. (Champion & Edgar 2021.) Digitalisaatio saattaa pahimmillaan lisätä mahdollisuuksia rikosten uusimisriskiä lisäävään verkostoitumiseen, tai se saattaa

mahdollistaa esimerkiksi vankilasta käsin organisoidun huumausainekaupan tekemisen. Lisäksi digitalisaatio saattaa edesauttaa sitä, että vangit saavat haltuunsa laitonta materiaalia; esimerkiksi lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista tuomitut saattavat onnistua saamaansa haltuunsa lapsipornoa. Pahimmillaan digitalisaatiolla saattaakin olla niin yhteiskunnan, kuin vankiloiden turvallisuutta vaarantavia vaikutuksia.

Digitalisaation riskit on huomioitava ja niihin on suhtauduttava ratkaisukeskeisesti, mikäli vankilan digitalisaatiota halutaan kehittää ja vankien digitaalista syrjäytymistä ennaltaehkäistä. Teknologian kehittyessä on oletettavaa, että myös digitalisaation mukanaan tuomilta haitoilta ja riskeiltä pystytään suojautumaan entistä paremmin. Ratkaisu digitalisaation tuomiin haasteisiin saattaisi esimerkiksi olla se, että vangeille annetaan käyttöönsä määrätynlaiset, tarvittaessa hyvin rajatut, Internetin-käyttömahdollisuudet. Lisäksi on muistettava se, että vankien Internetin käyttöön tulee voida tarvittaessa kohdistaa valvontaa. (Champion & Edgar 2021.) Vangeilla on jo nyt mahdollisuus luvanvaraisesti käyttää vankilassa vangeille tarkoitettua tietokonetta, mutta tällaiset tietokoneet itsessään eivät ole olleet ratkaisu digitaaliseen syrjäytymiseen.

2.2 Vankien digitaidot ja niiden tukeminen

Digituki voidaan määritellä tueksi, jota tarjotaan digitaalisten palveluiden käyttöön. Hyvä digituki on tuettavaa, eli tässä tapauksessa vankia, valtaistavaa, eikä siinä tehdä vangin puolesta asioita. Tyypillisesti digituen tarve vankilassa aktivoituu silloin, kun vanki tarvitsee tukea jonkin käytännön asian hoitamiseen. Kyseessä voi olla esimerkiksi ajanvarauksen tekeminen tiettyyn palveluun tai vaikkapa toimeentulotuen hakemisesta. Vankilassa tarjottavassa digituessa kyse ei kuitenkaan ainoastaan ole välttämättä siitä, etteivätkö vangit osaisi käyttää älylaitteita tai etteivätkö he voisi tarvittaessa nopeastikin omaksua näitä taitoja. Digitukea annettaessa vangeille on tarpeen yleisesti kertoa yhteiskunnan järjestelmistä; esimerkiksi toimeentuloa hakevan on syytä ymmärtää, mistä toimeentulotuen hakemisessa on kysymys, mihin yhteiskunnan erilaiset tuet perustuvat ja kuinka prosessit etenevät. Sen lisäksi, että vankiloissa opetetaan käyttämään digitaalisia laitteita, tulisikin digitaalisten palveluiden käyttäminen nähdä vangin mahdollisuutena ottaa selvää yhteiskunnan toiminnoista ja päästä itsenäisesti toimivaksi osaksi yhteiskuntaa. (Juujärvi 2022, 494.)

3 Digitalisaation kehittämistarpeet suomalaisissa vankiloissa

3.1 Digitalisaation hyödyt heikossa resurssitilanteessa

Suomen vankiloiden digitalisaatiossa on nähtävissä useita eri kehittämistarpeita. Digitalisaation kehittämistarpeita ei tule tarkastella vain vankien edun näkökulmasta, vaan ajankohtaisesti on tarpeen tarkastella heikon resurssitilanteen takia myös koko organisaation ja työntekijöiden näkökulmaa, joka kuitenkin liittyy myös mahdollisuuksiin vaikuttaa vankien riskiin syöllistyä uusiin rikoksiin. Rikosseuraamuslaitos kärsii huutavasta resurssipulasta, mistä on uutisoitu suomalaisessa mediassa toistuvasti. Myöskään uutiset Rikosseuraamuslaitoksen taloustilanteen suhteen eivät ole mairittelevia; uusimpien uutisten perusteella osaa henkilökunnasta saattavat uhata lomautukset tai jopa irtisanomiset. Kuitenkin samaan aikaan käytännön työtä Rikosseuraamuslaitoksessa tekevät

tietävät, että henkilöstöä ei ole liiaksi. Onkin tarpeen tarkastella, kuinka digitalisaatiota hyödynnetään myös vankiloissa käytännön työssä. Digitalisaatiolla voidaan osin saavuttaa Rikosseuraamuslaitoksen strategisia tavoitteita, mutta toisaalta sillä voidaan olettaa olevan myös taloudellisia hyötyjä.

Suomalaisista vankiloista vain muutamassa on käytössä niin sanotut sellipäätteet. Sellipäätteellä tarkoitetaan vangin sellissä olevaa laptop-tyyppistä sähköisen asioinnin järjestelmää. Suomen vankiloista osa on suhteellisen vanhassa kunnossa, ja käsitteillä onkin merkittäviä muutoksia vankilaverkostoon, kun vanhoja vankiloita lakkautetaan ja uusia rakennetaan tilalle. Toivottavaa onkin, että uusissa vankiloissa huomioidaan digitaalisuus. Vankien on sellipäätteen avulla mahdollista ottaa yhteyttä henkilökuntaan, kuten esimerkiksi Vankiterveydenhuoltoon tai vankilan erityishenkilöstöön. Sellipäätteen avulla on ideaalitulanteessa mahdollista sopia aikoja vastaanotolle tai saada vastaus yksinkertaisimpiin kysymyksiin sähköisesti, kun toistaiseksi yhteydenotot henkilökuntaan tapahtuvat suurimmassa osassa vankiloita paperisten asiointilomakkeiden avulla. Toisaalta sellipäätteet voisivat mahdollistaa esimerkiksi sen, että vangit voisivat tehdä kanttiiniostoksia sähköisesti tai mahdollisesti saada erilaisia heitä koskevia ratkaisuja ja päätöksiä sähköisesti tiedokseen. Tämä kaikki vähentäisi vankilan sisäistä paperiliikennettä ja saattaisi osaltaan myös vähentää henkilökunnan työtä. Toisaalta tällä saattaisi olla myönteistä vaikutusta myös vankilaturvallisuuteen, vankien saadessa askarruttaviin asioihin nopeammin vastauksia.

3.2 Digitalisaation hyödyt yhteydenpidossa

Digitalisaation avulla voidaan mahdollistaa myös yhteydenpito läheisiin, jotka voivat olla tärkein rikoksettomuuden motivoiva ja normaaliin yhteiskuntaan linkittyvä tekijä. Erityisesti vankipaikkojen ollessa täynnä, on mahdollista että vankeja joudutaan sijoittamaan entistä kauemmas omaisistaan. Toisaalta valtakunnallisesti vankien sijoittaminen on myös mahdollisuus, mikäli vangit pystyvät etäyhteyksien avulla pitämään yhteyttä läheisiinsä, koska näin mahdollistuu vankien sijoittaminen laitoksiin jotka muutoin saattaisivat sopia paremmin heidän tarpeisiinsa. Digitalisaation avulla voidaan varmistaa myös kuntoutusjatkumot; Esimerkiksi laitoksesta toiseen siirryttäessä on vaarana, että työskentelysuhteet katkeavat. Mikäli työskentelyn jatkumiseen on mahdollisuus etäyhteyksillä, voisi tämä parantaa vankien mahdollisuuksia jatkaa heille tarkoituksenmukaisia interventioita, riippumatta sijoituslaitoksesta.

3.3 Digitalisaatio ja kuntoutustyöskentely

Rikosseuraamuslaitoksen heikko resurssitilanne on vaikuttanut heikentävästi myös vankien vankeusaikana saamaan kuntoutukseen ja toimintojen määrään. Vangit ovat päässeet aiempaa vähemmän osallistumaan esimerkiksi päihdekuntoutukseen. Vankeusaikana olisikin hyvä tarjota myös sähköisesti vangeille erilaisia kuntouttavia palveluita ja hyödyntää tarvittaessa esimerkiksi kolmannen sektorin palveluja. Toisaalta, mikäli jossain laitoksessa on kuntoutustyön näkökulmasta hyvät resurssit, voisi etäyhteydellä toteuttaa kuntouttavaa työskentelyä myös laitoksesta toiseen. Näin voidaan päästä hyödyntämään myös esimerkiksi yksittäisen työntekijän spesifiä osaamista. Etäyhteyksin toteutettava kuntoutustyöskentely ei saisi korvata kasvokkain tapahtuvaa työskentelyä, vaan ennemminkin digitalisaation voidaan ajatella täydentävän palveluvalikoimaa. Etäyhteydet

eivät saisi olla keino vähentää henkilöstökustannuksia tai ne eivät saisi korvata sosiaalista kanssakäymistä. (Champion & Edgar 2013.) Kuitenkin haastavassa resurssitilanteessa ei voida sulkea pois digitaalisten palveluiden osuutta rangaistusajan suunnitelman mukaisen työskentelyn mahdollistamiseksi.

Etäyhteyksillä toteutettavissa palveluissa on syytä huomioida se, että nykyisellään ne useimmiten kuormittavat vankilan henkilökuntaa. Internetin käyttöön liittyvät lupaprosessit, etäyhteyksien kuntoon saattaminen ja vankien kuljettaminen laitoksen sisällä sitovat niin valvontapuolen, kuin kuntoutuspuolen henkilökuntaa. Lisäksi joissain tapauksissa on mahdollista, ettei vanki voi jäädä tilaan yksin siksi aikaa, kun hän hoitaa asiaansa Internetissä. Näin ollen olisi myös työajan käytön näkökulmasta syytä pohtia esimerkiksi etäterapian toteuttamiseen ratkaisuja, jotka eivät sido henkilökunnan resursseja. Ratkaisu voisi olla esimerkiksi sellipäätteen avulla toteutettava yhteydenpito palveluntarjoajan kanssa. Tällaisessa käytännön ratkaisussa vanki voisi sovittuna aikana ottaa omasta sellistään käsin yhteyden palveluntarjoajaan, ja tapaaminen voisi joustavasti myös päättyä silloin, kun se arvioidaan tarpeelliseksi. Näin myöskään palveluntarjoajat eivät ole niin sidottuja vankilan aikatauluihin, jotka toisinaan voivat olla päiväjärjestysten ja rajallisten resurssien takia haastavia. Aina palveluntarjoajalle sopiva aika ei ole aika, joka sopii vankilan aikatauluun. Toisaalta kuntouttavassa työskentelyssä voidaan ottaa huomioon digitaalinen osallisuus tiedostamalla vankien digitaidot, ottamalla selvää niistä ja tarjoamalla digitukea. Vankiloissa voidaan toteuttaa esimerkiksi digitukeen liittyviä ryhmiä. Digitaalisen syrjäytymisen taustalla vaikuttavat usein myös kielteiset asenteet digitalisaatiota kohtaan tai heikko itsetunto, ja nämä ovat asioita jotka on hyvä huomioida myös kuntoutustyöskentelyssä, mikäli vankien uusimisriskiin halutaan vaikuttaa ja osallisuutta edistää (Rantanen ym., 2022).

Etäyhteyksin on mahdollista myös toteuttaa esimerkiksi tulevan ehdonalaisvalvojan tapaamisia, tai tapaamisia asiakasarviointiyksikön erikoissuunnittelijoiden kanssa. Joissain tapauksissa arviointi ja rangaistusajan suunnitelma on käytännön syistä helpompaa tehdä etäyhteydellä. Työn ja prosessien sujuvuuden kannalta olisi syytä tarkastella, missä määrin etäyhteyksiä voidaan valtakunnallisesta käyttää myös esimerkiksi rangaistusajan suunnitelmien laadinnassa. Vaikka etäyhteydellä toteutettavassa tapaamisessa ei aina välttämättä päästä yhtä hyvään vuorovaikutukseen, voi sillä kuitenkin olla muita myönteisiä vaikutuksia; vanki ei esimerkiksi välttämättä joudu odottamaan niin pitkään pääsyään arviointihaastatteluun. Toisaalta taas etäyhteyksillä toteutettavat työntekijöiden tapaamiset saattavat säästää myös organisaation resursseja, matkakustannusten ja päivärahakustannusten säästyessä.

4 Digitalisaatio erilaisten laitosten näkökulmasta

Digitalisaatiota voidaan tarkastella eri tavoin riippuen siitä, onko kyse avolaitoksesta vai suljetusta laitoksesta. Luonnollisesti esimerkiksi tutkivangilla voi olla lakiin (Pakkokeinolaki 806/2011) perustuvia yhteydenpitorajoituksia, eikä työskentelytarpeita ole välttämättä vielä määritelty selkeästi lainvoimaisen tuomion ja rangaistusajan suunnitelman puuttumisen takia. Tutkintavankien digitalisaatioon liittyvät tarpeet saattavat liittyä esimerkiksi sähköisessä muodossa oleviin oikeudenkäyntiasiakirjoihin perehtymiseen, tuomioistuinkäsittelyihin valmistautumiseksi. Tutkintavangit ovat saattaneet joutua vangituksi yllättäen, joten heillä saattaa olla tarpeita esimerkiksi vuokra-asunnon irtisanomiseksi tai laskujen hoitamiseksi. Toisaalta taas vangilla avolaitoksessa voi olla vapautumisen valmisteluun liittyviä tarpeita, kuten esimerkiksi asumiseen tai toimeentuloon liittyvien asioiden selvittämistä tai käytännön asioiden hoitamista, kuten

vaikkapa uuteen kotiin sähkösovimuksen tekemistä tai muuton järjestämistä. Näissä kaikissa tapauksissa digitalisaation voidaan ajatella olevan mahdollisuus saada asiat hoidetuksi nopeammassa ajassa, ilman että ne vaativat niin paljon henkilöstöresursseja ja toisaalta niin, että vankien toimijuus vahvistuu. Nyky-yhteiskunta muuttuu myös työn ja koulutuksen osalta yhä digitaalisemmaksi (Juujärvi 2022, 491). Esimerkiksi opintoja on mahdollista suorittaa lähestulkoon kokonaan etäyhteyksien avulla. Tarkasteltaessa suomalaista opintotarjontaa, voi huomata, että monimuotototeutukset tai verkkototeutukset ovat lisääntyneet huomattavasti. Kaikissa vankiloissa opintojen jatkaminen ei ole mahdollista, mikäli opinnot edellyttävät tietokoneen käyttöä. Esimerkiksi avolaitossijoituksia suunniteltaessa olisi mahdollista harkita maantieteellisesti kaukaiseltakin vaikuttavia laitoksia, mikäli vangeilla olisi laajemmin mahdollisuuksia opiskella myös etäyhteyksien avulla. Toisaalta huomionarvoista on se, että vaikka opinnot toteutettaisiin läsnäolo-opintoina, voi opiskeluaikojen ulkopuolella olla tarpeen työstää opintoihin liittyviä tehtäviä joko opinnoissa edistymiseksi tai mahdollisesti myös nopeampaa tutkinnon suorittamista varten. Näin ollen digitalisaation kehittämällä voidaan ajatella olevan konkreettisia hyötyjä myös opintojen edistämisen ja työelämän valmiuksien kehittämisen näkökulmasta.

Lähteet

Champion, N. & Edgar, K. 2013. Through the Gateway: How Computers Can Transform Rehabilitation. Prison Reform Trust. Viitattu 19.5.2024.

http://www.antonioacasella.eu/nume/Champion_Edgar_2013.pdf

Juujärvi, S. 2022. Sosiaalisesti syrjäytyneiden ryhmien digituki. Yhteiskuntapolitiikka 87: 5–6. Viitattu 19.5.2023. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145563/YP2205-6_Juuj%C3%A4rvi.pdf?sequence=1

Järveläinen, E. & Rantanen, T. 2021. Incarcerated people's challenges for digital inclusion in Finnish prisons. *Nordic Journal of Criminology* 22 (2), 240–259. Viitattu 19.5.2024.

<https://www.idunn.no/doi/10.1080/2578983X.2020.1819092>

McDougall, C., Pearson, D., Torgerson, D. & Garcia-Reyes, M. 2017. The effect of digital technology on prisoner behavior and reoffending a natural stepped-wedge design. *Journal of Experimental Criminology* 13(1). Viitattu 18.5.2024.

https://www.researchgate.net/publication/320355491_The_effect_of_digital_technology_on_prisoner_behavior_and_reoffending_a_natural_stepped-wedge_design

Pakkokeinolaki 806/2011. Rantanen, T., Järveläinen, E. & Leppälähti, T. 2022. Self-efficacy and Use of Digital Health Care and Social Welfare Services Among Incarcerated People: Cross-sectional Survey Study. *Journal of Medical Internet Research* 24:5. Viitattu 18.5.2024.

<https://www.jmir.org/2022/5/e36799>